

Εκλογικό σύστημα

Γιώργος Παπαδημητρίου*

I

Ο Πρωθυπουργός ανέφερε στις προγραμματικές δηλώσεις ότι η κυβέρνηση προτίθεται να «προχωρήσει στο αμέσως επόμενο διάστημα στην τροποποίηση του εκλογικού νόμου». Επίσης υπογράμμισε ότι ο τόπος χρειάζεται ένα εκλογικό σύστημα που ενισχύει την κυβερνητική σταθερότητα και δεν θίγει την αναλογικότητα. Το ισχύον σύστημα που εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στις πρόσφατες εκλογές αποτελεί εκδοχή της ενισχυμένης αναλογικής, η οποία, με ορισμένα διαλείμματα, δεσπόζει από την εποχή του μεσοπολέμου. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι κυριάρχησε, με αρκετές παραλλαγές, καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της μεταπολίτευσης.

Με την τροποποίηση του ισχύοντος εκλογικού συστήματος επιδιώκεται η διάθεση ενός επιπλέον αριθμού εδρών στο πρώτο κόμμα, με αντίστοιχη μείωση όσων αναλογούν στα κόμματα της αντιπολίτευσης. Δεν έχει πάντως ακόμη διευκρινισθεί πώς θα καταβληθεί το τίμημα. Με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετείται μόνο ο πρώτος στόχος που προέβαλε ο Πρωθυπουργός, δηλαδή η ενίσχυση της κυβερνητικής σταθερότητας. Το εκλογικό σύστημα που θα προκύψει θα εξακολουθήσει έτσι να συγκεντρώνει τα γνωρίσματα της ενισχυμένης αναλογικής, συμπερίζοντας υπέρμετρα την αντιπροσώπευση.

II

Στην πρώτη εφαρμογή του εκλογικού συστήματος αποκαλύφθηκε η λειτουργία του και ως προς τους δύο στόχους που απασχολούν τον Πρωθυπουργό. Η κοινοβουλευτική πλειοψηφία που εξασφάλισε η Νέα Δημοκρατία είναι οριακή και συνεπώς η κυβερνητική σταθερότητα επισφαλής. Εκτός αυτού όμως, αναδείχθηκαν με

* Καθηγητής Πανεπιστημίου - Βουλευτής Επικρατείας του ΠΑΣΟΚ.

τρόπο ανάγλυφο διάχυτες στρεβλώσεις στην αντιπροσώπευση όσων ψήφισαν το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης σε πολλές, ιδίως μεσαίες σε αριθμό εδρών, περιφέρειες.

Με αυτά τα δεδομένα, θεμελιώνεται, κατά την ορθότερη άποψη, παραβίαση της αρχής της ίσης αντιπροσώπευσης. Το φαινόμενο της εκτεταμένης υπό- και υπεραντιπροσώπευσης είναι κατ' εξοχήν έκδηλο σε όσες περιπτώσεις αντιστρέφεται η εκλογική και η κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Τα παραδείγματα είναι πολλά και εκφράζουν όλα την ίδια εύλογη απορία. Κανείς δεν μπορεί να κατανοήσει λ.χ. γιατί στην Ηλεία το ΠΑΣΟΚ που είχε μεγαλύτερη εκλογική δύναμη εξέλεξε δύο μόνο βουλευτές, ενώ η Νέα Δημοκρατία τέσσερις.

Η σχετική ρύθμιση θέτει μείζον πολιτικό και συνταγματικό πρόβλημα, το οποίο αποσιωπά εν επιγνώσει ο Πρωθυπουργός και αναμένεται εύλογα να επιταθεί με τη σχεδιαζόμενη τροποποίησή του. Αντί λοιπόν να δηλώνει ότι δεν θα θιγεί η αναλογικότητα, θα έπρεπε να ασχοληθεί με τη συμπίεση της αρχής της αντιπροσώπευσης. Αποκλειστική επιδίωξή του είναι λοιπόν η ενίσχυση της κυβερνητικής σταθερότητας με συρρίκνωση της αντιπροσώπευσης.

Ανάλογο πρόβλημα τίθεται και ως προς το κατώφλι του 42% στις νομαρχιακές και δημοτικές εκλογές. Η συνταγματικότητά του, με γνώμονα την αρχή της ίσης αντιπροσώπευσης, απασχόλησε πρόσφατα το Συμβούλιο Επικρατείας, φαίνεται δε ότι θα παραπεμφθεί στην Ολομέλεια. Το Δικαστήριο εντοπίζει την ύπαρξη συνταγματικού προβλήματος, το οποίο δεν θα ήταν φρόνιμο να αγνοήσει ο νομοθέτης στο επίπεδο των βουλευτικών εκλογών παρά τις διαφοροποιήσεις στις δύο περιπτώσεις.

Από όσα αναφέρθηκαν προκύπτει ότι κυβερνητική σταθερότητα και αναλογική αντιπροσώπευση πρέπει να συνυπάρχουν σε μια ισόρροπη μεταξύ τους σχέση. Αυτή ακριβώς η απαίτηση αγνοείται στην προωθούμενη τροποποίηση του εκλογικού συστήματος. Η αρμονική συνάρθρωσή τους αποτελεί πρόταγμα σε κάθε σύγχρονη δημοκρατία, στο οποίο φαίνεται να μην είναι σε θέση πια να ανταποκριθεί η ενισχυμένη αναλογική σε όλες τις εκδοχές της. Είναι λοιπόν καιρός να συνειδητοποιήσουμε ότι ο ιστορικός της κύκλος έκλεισε.

III

Όταν άρχισε να συζητείται το καλοκαίρι του 2003 η ανάγκη για τη ριζική τροποποίηση του εκλογικού συστήματος, προκρίθηκε η υιοθέτηση μιας εκδοχής του γερμανικού προτύπου, προσαρμοσμένη στην ελληνική πραγματικότητα. Η προοπτική αυτή συνάντησε ωστόσο την έντονη αντίδραση της συντριπτικής πλειοψηφίας των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ. Η Κυβέρνηση ανέκρουσε έτσι πρύμνα και προσανατολίσθηκε σε μια νέα εκδοχή της ενισχυμένης αναλογικής. Η ευκαιρία για μια ριζική τομή στα εκλογικά πράγματα και το πολιτικό μας σύστημα έμεινε αναξιοποίητη, σε μια δύσκολη πολιτική συγκυρία που δεν επέτρεπε θεαματικές πρωτοβουλίες.

Από τη δεκαετία του '90 το γερμανικό εκλογικό σύστημα προτεινόταν συχνά ως πρότυπο από ηγετικά στελέχη των δύο μεγαλύτερων κομμάτων. Το σύστημα αυτό συνίσταται στην εκλογή των βουλευτών αφενός σε μονοεδρικές και αφετέρου σε ευρύτερες περιφέρειες ή στην επικράτεια με εκλογικό κατάλογο. Ο νόμος ορίζει πόσες έδρες αντιστοιχούν στις μονοεδρικές και πόσες στις περιφέρειες (ή την επικράτεια). Κατά τη συγκεκριμένη διαρρύθμισή του πρέπει να επιδιώκεται παράλληλα τόσο η κυβερνητική σταθερότητα όσο και η αναλογική αντιπροσώπευση σε μια ισόρροπη και αρμονική σχέση μεταξύ τους.

Η υιοθέτηση μιας «εξελληνισμένης» εκδοχής του γερμανικού συστήματος είναι, κατά την ορθότερη άποψη, συμβατή με το Σύνταγμα, ενώ η εξειδίκευσή της προβάλλει ως εξαιρετικά σύνθετο και δύσκολο εγχείρημα. Για την επιτυχή έκβασή του απαιτείται η συνεργασία όλων ή των περισσότερων κομμάτων, η «έντιμη» συνεννόησή τους και, τέλος, επίμονη και συστηματική προσπάθεια. Ο καθορισμός τόσο των μονοεδρικών όσο και των ευρύτερων περιφερειών αποτελεί ακανθώδες και δυσεπίλυτο πρόβλημα.

IV

Αντί λοιπόν να αποδυθούμε σε μια ακόμη απρόσφορη και συνταγματικά τουλάχιστον προβληματική συζήτηση για την τροποποίηση της ενισχυμένης αναλογικής, είναι καιρός να αναζητήσουμε διέξοδο στην υιοθέτηση, όπως προτείνεται στο

πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ, μιας «εξελληνισμένης» εκδοχής του γερμανικού συστήματος. Η δημοκρατία μας χρειάζεται βαθιές τομές για να αναζωογονηθεί. Η αρχή θα μπορούσε να γίνει από το εκλογικό σύστημα, η επίδραση του οποίου άλλωστε διαχέεται σε πολλές περιοχές της.

Την ενισχυμένη αναλογική βαρύνουν πολλές και αθεράπευτες αδυναμίες και δυσλειτουργίες. Η καθιέρωση ενός εκλογικού συστήματος με τις παραπάνω προδιαγραφές δεν αποτελεί πανάκεια, θα συμβάλλει όμως στην αντιμετώπιση πολλών προβλημάτων. Δεν έχει λοιπόν νόημα να κατατριβόμαστε με παλαιά και κουρασμένα υλικά. Η απαιτητική εποχή μας επιβάλλει να αναζητήσουμε νέα και σύγχρονα.